Il-Ħuttafa

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

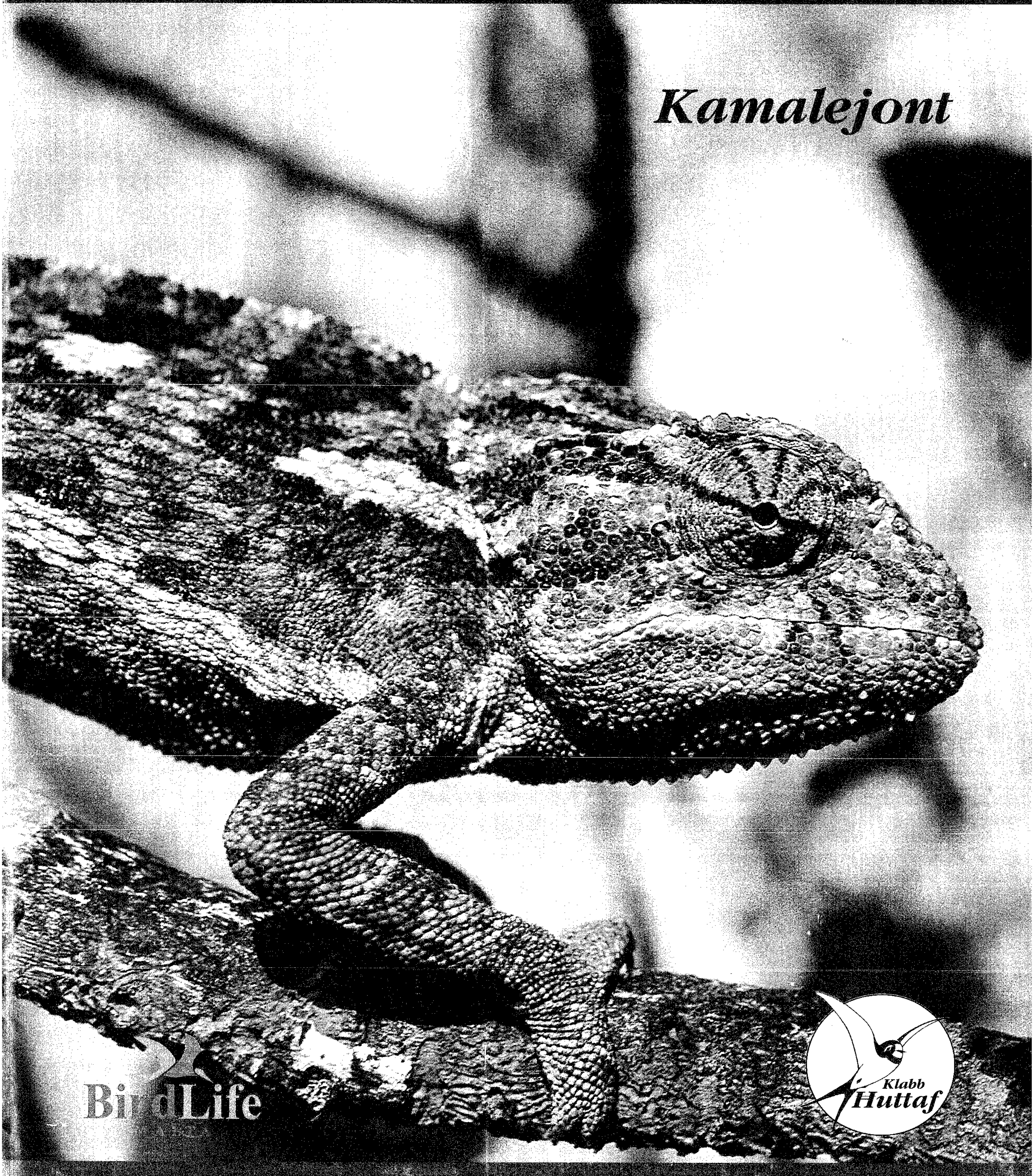

Numru 39 Lulju - Awwissu 2000

BirdLife MALTA

EDITORJAL

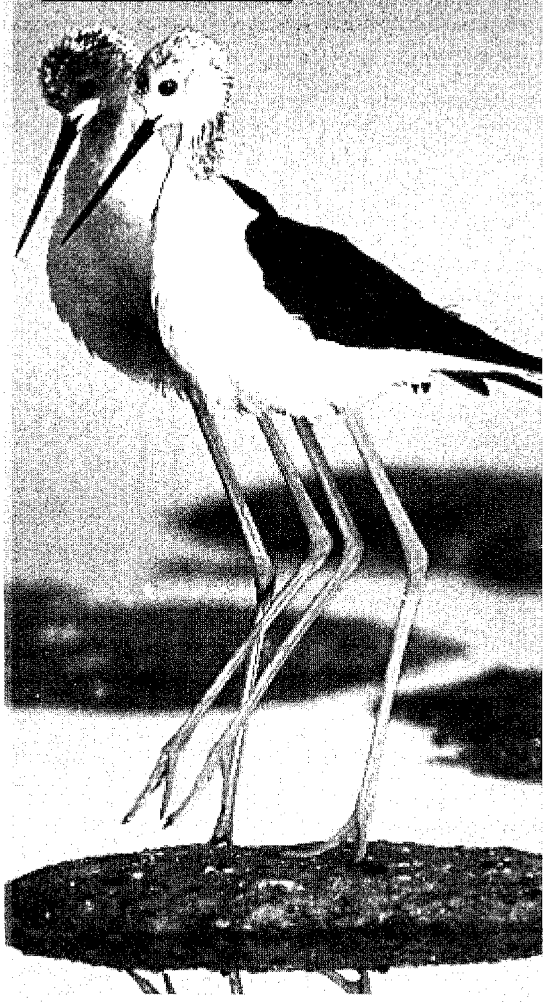

Għeżież Ħuttaf...

Ix-xahar li għadda rċivejt email mingħand wieħed berdwoċer ħabib tiegħi jismu Mark. Dan qalli li kien fl-inħawi taċ-Chadwick Lakes u mar jiċċekkja xi bejtiet tal-bagħal ta' l-imrewħa (*zitting cisticola*), u baqa' miblugħ meta sab ħdax-il bejta ta' dan l-għasfur, kollha mħarbtin! X'kien ġara? Kaċċaturi? Tfal imqarbin? Offroaders? Xejn minn dan, għal darba ma kienx tort tal-bniedem. Dan kien xogħol tas-serp iswed! Ħdax-il bejta, l-aħwa! Ħarbathom kollha, addijo bajd u frieħ!

Forsi tgħiduli: "Iss, mela sewwa jgħidu li s-serp jagħmel il-ħsara. Sewwa jgħidu li s-sriep għandna noqtluhom! Sewwa jgħidu li s-sriep m'hawnx agħar minnhom! X'jiġifieri biex jimla żaqqu hu jrid joqtol dawk il-povri frieħ! Sewwa jgħidu li s-sriep qalbhom ħadra!"

OWW! OWW! ŻOMMU WAĦDA R-RIEDNI!

Qalbu ħadra xejn - is-serp iħarbat bejta għax ikollu l-ġuħ, u daqshekk! Veru li ħasra, wara dak ix-xogħol u l-paċenzja kollha biex il-ġenituri jrabbu familja frieħ! Imma m'għandkomx għax tiskantaw, għax in-natura kollha kemm hi hekk. Wieħed jiekol lill-ieħor! Anke n-nies: l-istess tkunu qed tagħmlu intom kull meta tieklu ħemberger, zalzett, corned beef, perżut, luncheon meat, jew xi biċċa ċanga, majjal, ħaruf, tiġieġa, dundjan, fenek, qarnit, ħut, gambli u x'naf jien. Kollha annimali dawn, u kollha jmutu biex tieklu intom!

Kieku s-serp ħarbat il-bejta għax ma kellux x'jagħmel, jew biex juri kemm hu *hero*, jew biex ifaddal il-bajd fil-kollezzjoni, jew biex jibbalzma l-frieħ u jqiegħdhom ġo vetrina, kieku kont ngħidilkom veru li għandu qalbu ħadra. Imma dawn l-affarijiet in-nies jagħmluhom, mhux l-annimali.

Jiġifieri meta naraw serp jiekol għasfur, jew iljun jattakka żebra, jew ajkla taqbad ferħ ta' fenek, jew baliena taqbad foka eċċ eċċ, ikollna naċċettaw li dak huwa bżonn tan-natura. Iva, anke jekk titħassarhom il-vittmi. Anke jien nitħassarhom.

U nagħmlu ħażin ħafna jekk nippruvaw nindaħlu biex mingħalina nirranġaw l-affarijiet u nsalvaw lil dan u l-ieħor.

Ma nistgħux nirranġaw xi ħaġa li hija diġà perfetta.

Komplu gawdu s-sajf u tantx toqogħdu fix-xemx.

Victor

Victor Falzon
L-Editur

F'dil-ħarġa...

Editorjal 2
Aħbarijiet 3
Mid-Dinja 4
Nittrumbjaw fuq: id-Durrajsa 5
Ħalluhom erba' rizzi! 6
Gallerija 6
Kompetizzjoni 39 7
Avviżi 7
Ittri 8
Il-Kawboj u x-Xadin! 8
Attività 13+ 9
Il-Ħuttafa tas-Sena 2000 9
Għali Ambjentali: L-Ilma 10
Seħibna Kamal! 11
Daħħal Membru 11
Ta' Ċenċ 12

Working Group ta' Klabb Ħuttaf

Jason Aloisio, Audrey Chetcuti, Norman Chetcuti, Desirée Falzon, Victor Falzon, Justin Vassallo

Indirizz: **BirdLife Malta, 57/28 Triq Rigord, Ta' Xbiex MSD 12**
Tel: **347646** Fax: **343239** email: **blm@orbit.net.mt**
Website: **www.waldonet.net.mt/birdlife/**

Materjal mill-Ħuttafa jista' jiġi kkupjat dment li mhux għal skop kummerċjali u dment li jissemma' isem il-magażin u li tintbagħat kopja tal-materjal lill-BirdLife.

Pubblikazzjoni: Birdlife Malta
Produzzjoni: Victor Falzon
Faċċata ta' quddiem: **Kamalejont** (ritratt ta' Raymond Galea)
Faċċata ta' wara: **L-irdum Ta' Ċenċ** (ritratt ta' Joe Sultana)
Films: Gutenberg Press Stampat: Poulton's Print Shop, Awwissu 2000

Klabb Ħuttaf

Klabb Ħuttaf huwa t-taqsima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt is-sittax-il sena. Norganizzaw ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, lejliet kraft u anke nagħmlu xogħol ambjentali. Noħorġu l-magażin *Il-Ħuttafa* kull xaharejn għall-membri, u nagħmlu ħendawts u logħob għal waqt l-attivitajiet. Sħubija fi Klabb Ħuttaf hija Lm2 fis-sena.

Wara tmintax-il sena nieqes...

Tpinġija meħuda minn Collins Bird Guide

Reġa' bejjet il-Ħawwief!

Mhux 'il bogħod minn Ħad-Dingli hemm ftit djar qalb ir-raba'. Waħda minnhom għandha garaxx, u fuq il-bozza li tixgħel id-daħla ta' dal-garaxx ftit ġimgħat ilu ġrat ħaġa ta' l-għaġeb. Bejjet il-Ħawwief! Aħna tal-Klabb morna nkellmu lis-sid tad-dar...

Raymond Galea

Il-bejta fil-bidu ta' Lulju... kważi lesta!

Raymond Galea

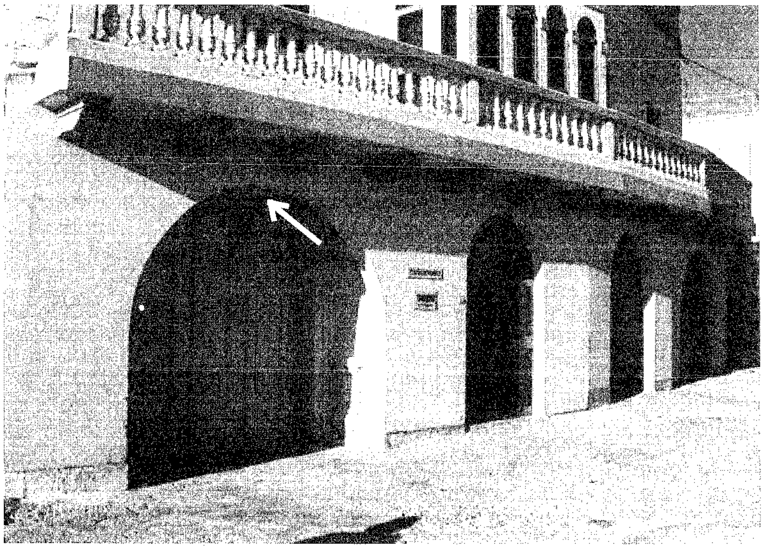

Id-dar fejn bejtet il-ħawwiefa (il-vleġġa turi fejn eżatt).

Is-Sur Bonniċi, kburi kburi, qalilna kemm hu u l-familja tiegħu huma kuntenti li minn tant postijiet f'Malta, dan il-par ħawwief għażlu proprju d-dar tiegħu biex jagħmlu l-bejta. Qalilna li ftit qabel, l-istess par ipprova jbejjet ma' dar oħra viċin, imma s-sidt mid-dehra ma ndunatx u kissret il-bejta, li kienet għadha qed tinbena.

Ftit wara, it-tifla tas-Sur Bonniċi, Annabelle, rat dawn l-għasafar deħlin u ħerġin taħt il-ħnejja tal-garaxx tagħhom. Indunat li xi ħaġa mhux tas-soltu kienet qed tiġri!

Kif il-familja Bonniċi saret taf bil-biċċa, kollha ħadu interess kbir, u bl-akbar għaxqa qagħdu jaraw il-ħawwief jibni u jkaħħal il-bejta ftit ftit. Iva jkaħħal, għax il-ħawwiefa ma tibnix il-bejta minn ħuxlief, imma bit-tajn! Is-Sur Bonniċi qalilna li l-ħawwief kien jiġbor it-tajn mit-triq ta' quddiem id-dar stess. Is-Sinjura Bonniċi qaltilna li beżgħet ħafna li l-kaċċaturi jisparaw fuq xi waħda mill-ħawwief "tagħhom", u għalhekk qalet lill-ġirien kollha biex ma jmurx ifettlilhom jisparaw fuq il-ħawwief. Tard f'Ġunju, il-ħawwiefa mara biedet tliet bajdiet, li faqqsu wara xi ġranet.

L-aħħar li morna niċċekkjaw il-bejta, rajna żewġt irjus suwed u bojod jittawlu mix-xaqq dejjaq tal-bejta, jistennew il-ġenituri jiġu jitimgħuhom! Kollox jidher li miexi ħarir, u sa ma taqraw din l-istorja, suppost li l-frieħ ikunu tajru u telqu!

Għaliex dan l-għaġeb kollu fuq par ħawwief? Ħeqq, għax il-ħawwief ma jbejjitx spiss f'Malta. L-aħħar bejta li nafu biha nbniet fl-1982*.

Ħaġa stramba b'din il-bejta kienet li flok żewġ ġenituri kien hemm tlieta jieħdu ħsieb il-bejta! It-tielet jaf tkun xi ferħ minn tas-sena l-oħra, li flok għamlet bejta għaliha, baqgħet mal-ġenituri tagħha biex tgħinhom irabbu familja oħra! Affarijiet li fid-dinja ta' l-għasafar kultant jiġru!

*Fl-1985 par ħawwief kien bena bejta, imma għal xi raġuni din ma rnexxietx - probabbli xi wieħed mill-par inqatel!

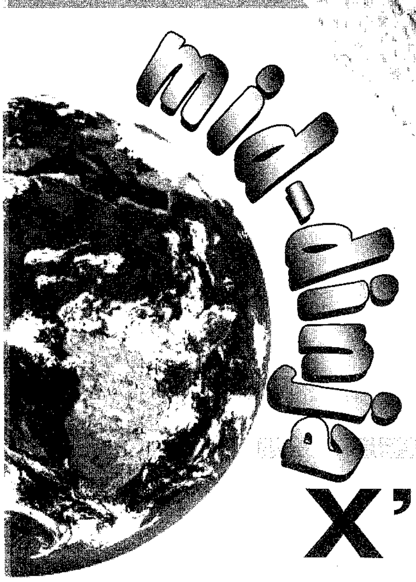

Ara x'tella' l-baħar!

Wasliilna rapport interessanti immens. Fis-7 Lulju, għal xi 8am, dehret tielgħa l-art fekruna tal-baħar fil-bajja ramlija ta' l-Għadira!

M'aħniex ċerti liema speċi kienet, imma probabbli kienet il-**fekruna komuni** (*loggerhead turtle*) - kienet skura u twila xi metru. Qalulna li tant kellha ħerqa biex titla' illi mbuttat wieħed raġel li kien hemm iħares! Imma wara ftit, dawret denbha u reġgħet lura l-baħar.

Il-*loggerhead* kienet darba tbejjet f'xi ramliet ta' Malta u Għawdex, imma minħabba l-iżvilupp tax-xtut u l-ħafna nies li saru jmorru jgħumu, il-fekruna tgerrxet u na baqgħetx tuża r-ramliet Maltin biex tbid il-bajd tagħha. L-aktar li tbejjet illum huwa f'xi gżejjer Griegi u max-xtut tat-Turkija.

L-aħħar li bejtet f'pajjiżna l-fekruna tal-baħar kien għall-bidu tas-Seklu Għoxrin, fir-Ramla l-Ħamra t'Għawdex.

Min jaf x'fettlilha, hux! Ħadet triq b'oħra tgħid?

X'jitilgħu jagħmlu?!

Ma tgħaddix sena li ma nisimgħux b'balieni u dniefel li jitilgħu l-art, kultant anke f'Malta (ara *Il-Ħuttafa* 30). Ħadd ma jaf għaliex jagħmlu hekk. Tgħid il-baħar imniġġes wisq? Tgħid l-istorbju tal-vapuri qed iġenninhom? Tgħid xi marda misterjuża li għadna ma nafux biha? Id-dniefel u l-balieni huma annimali intelliġenti ħafna, imma sfortunatament ma jistgħux jispjegawlna x'inhi l-problema. Ħafna nies tiġihom ħasra minn dawn il-balieni li jitilgħu l-art, u spiss jagħmlu minn kollox biex b'xi mod jew ieħor jerġgħu jniżżluhom lura fil-baħar. Kultant dawn l-isforzi jirnexxu. Imma kultant l-annimal... jerġa' jitla' l-art!

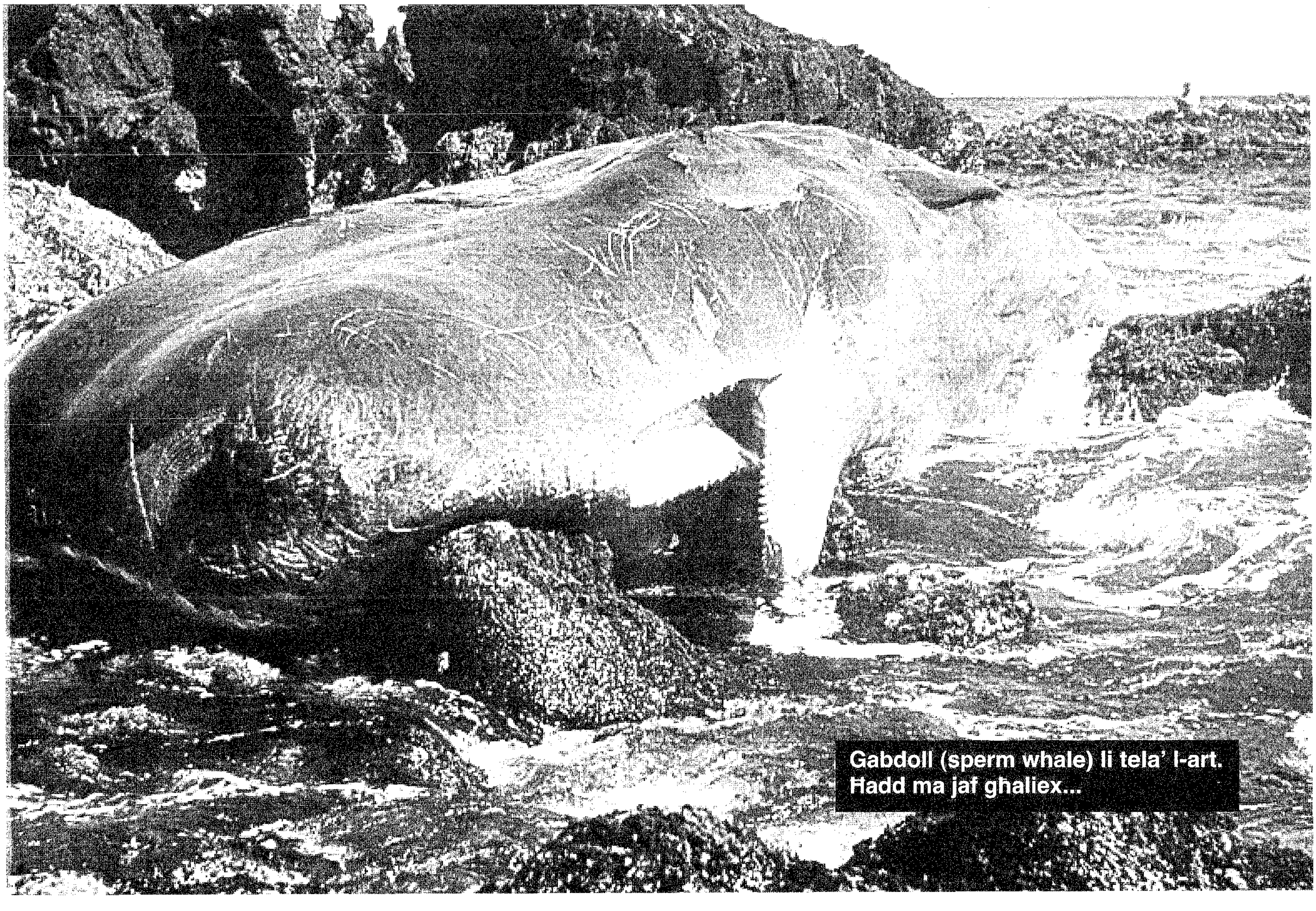

Gabdoll (sperm whale) li tela' l-art. Ħadd ma jaf għaliex...

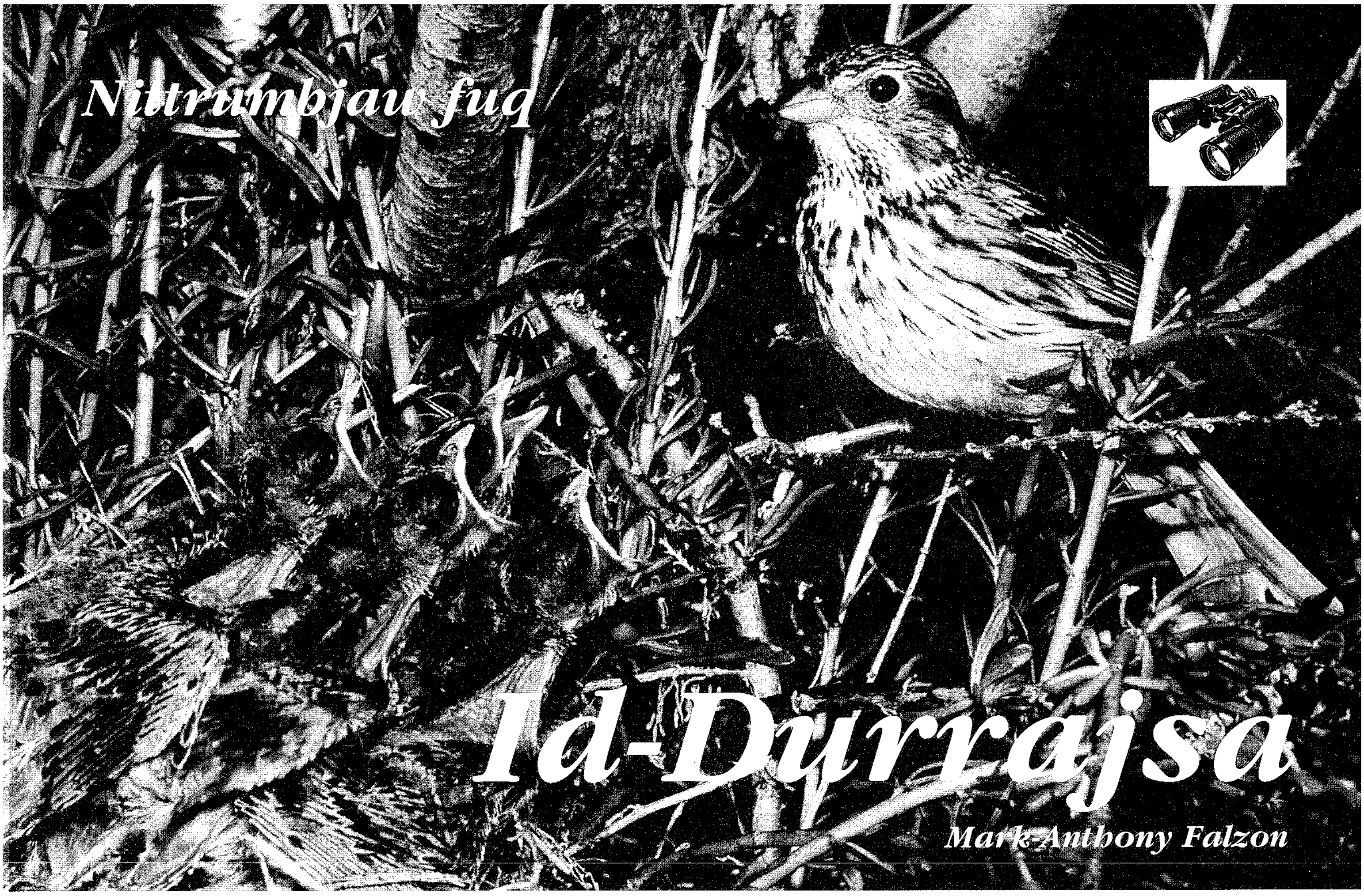

Nittrumbjaw fuq

Id-Durrajsa

Mark-Anthony Falzon

Is-sajf mhuwiex l-aqwa żmien għall-berdwoċing f'Malta. F'dis-sħana aktar ikollna aptit immorru ngħumu milli nduru bit-tromba. Barra minn hekk, ftit ikun hawn għasafar x'tara, ħlief xi tajr tal-plajja (*waders*) u l-ftit speċi li jbejtu fil-gżejjer Maltin. Wieħed minn dawn il-ftit li jbejtu hija d-durrajsa.

Id-durrajsa tkun ftit ikbar minn għasfur tal-bejt, imma minkejja li hija ikbar, nistgħu **faċilment nitfixkluha ma' għasfur tal-bejt mara**. Dan għaliex id-durrajsa tkun kafellatte bi strixxi kannella skuri.

Imma, kif dejjem ngħidu, fil-berdwoċing "l-għajta nofs il-bejgħ". It-tisfira tad-durrajsa hi tipika u tinstema' mill-bogħod. Durrajsa għandha żewġ tisfiriet. Waqt li ttir tagħmel *tik tik* qawwija; l-għanja, mill-banda l-oħra, **qisha mazz ċviewet iċekċku** (kif jgħidu ħafna gajds!), jiġifieri qishom ħafna tisfiriet ġo xulxin.

Din l-għanja spiss tismagħha fl-inħawi fejn tbejjet id-durrajsa u ħafna drabi tkun ġejja minn fuq xi arblu jew wajer tad-dawl, fejn tħobb titperreċ.

Kif għedna, id-durrajsa tbejjet fil-gżejjer Maltin. Tibni l-bejta qalb il-ħaxix baxx, u tkun moħbija tajjeb - fil-fatt jien qatt ma rajt waħda! Il-bejtiet tad-durrajsa għandhom ħafna għedewwa: is-**serp iswed** u l-**far**, li jieklu l-frieħ, in-**nar** li ħafna nies iħobbu jqabbdu fil-kampanja, anke xi **keib** jiġġerra fl-għelieqi.

Id-durrajsa hija skarsa, u tbejjet l-aktar fl-inħawi ta' fuq ta' Malta - per eżempju xi pari jbejtu fuq ix-xagħri ta' wara r-riżerva ta' l-Għadira. Tħobb **iżżomm fil-beraħ**, bħal raba' (maħdum jew mhux) u xagħri. F'Għawdex hi kemm kemm anqas skarsa. Minn riċerka li għamlet il-BirdLife tul dawn l-aħħar tletin sena, jidher ċar li **d-durrajsa qiegħda tonqos minn fostna**.

X'qed jiġri allura? Hemm żewġ problemi li jolqtu lid-durrajsa u lil ħafna għasafar oħrajn. L-użu esaġerat tal-**bexx** (jew pestiċidi) fil-kampanja jeqred ħafna mill-ikel li jieklu l-għasafar: l-insettiċidi jeqirdu l-insetti u l-erbiċidi joqtlu ħafna pjanti u żrieragħ, bir-riżultat li d-durrajsa ma ssibx x'tiekol u x' titma' lill-frieħ. Fil-fatt, id-durrajsa

Malti: **Durrajsa** Ingliż: **Corn Bunting** Xjentifiku: ***Miliaria calandra***

naqset fl-Ewropa kollha, l-aktar mill-pajjiżi fejn jintuża ħafna bexx, bħal fl-Ingilterra.

Problema oħra hija s'intendi **l-qerda tal-kampanja** u l-ħabitat tad-durrajsa.

Illum ħafna nies li jħobbu n-natura (kif ukoll saħħithom) iridu lill-bdiewa jużaw bexx mill-inqas jew xejn - dan hu li nfissru meta ngħidu ikel organiku.

Imma fuq hekk nitkellmu xi darba oħra.

Bejta tad-durrajsa

Ħalluni bi kwieti!

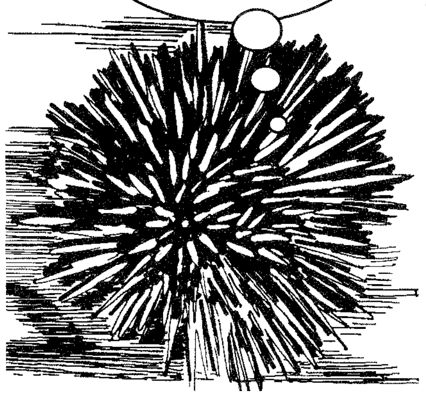

Ħalluhom erba' rizzi!

Anke lili!

Hawn xi niex għajnejhom veru ikbar minn żaqqhom! Meta jmorru f'xatt il-baħar, ma jkunux kuntenti bil-basket imburġat ikel li jieħdu magħhom. Iridu jaraw x'jistgħu jiddubbaw ukoll mill-baħar. Allura arahom niżlin jaqbdu r-rizzi, itellgħuhom l-art, ikissruhom biex jieklu dik it-tikka oranġjo li jkun hemm fihom! Qisekx se tixba' b'ikla rizzi! Veru li drawwa antika, imma allura! Se nibqgħu hekk, qisna dejjem l-imġewħin? Illum m'aħniex neqsin mill-ikel! Mela allura erba' rizzi... **ħalluhom jgħixu bi kwiethom!**

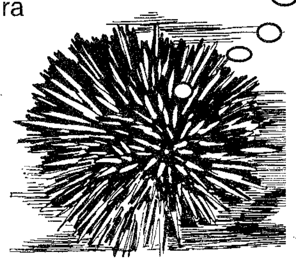

GALLERIJA

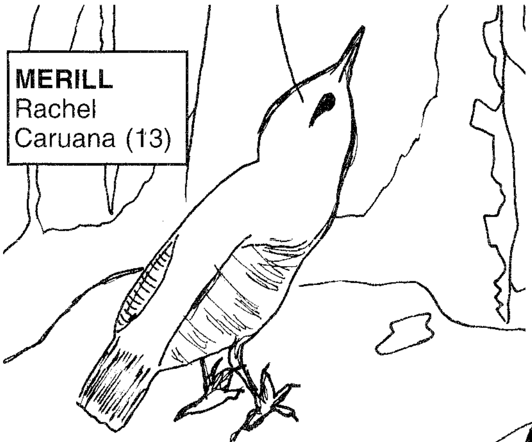

MERILL
Rachel Caruana (13)

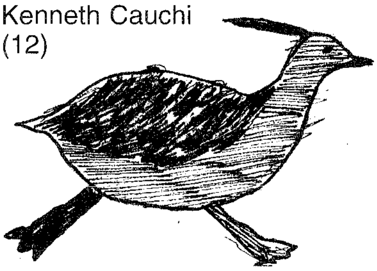

CRESTED TINAMOU
Kenneth Cauchi (12)

TIGRA
Rodney Debono

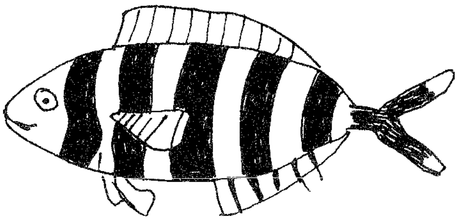

FANFRU Emilio Magro (9)

KULUVERT
Jonathan Borg (7)

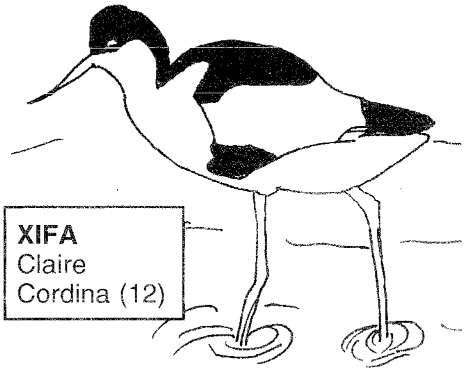

XIFA
Claire Cordina (12)

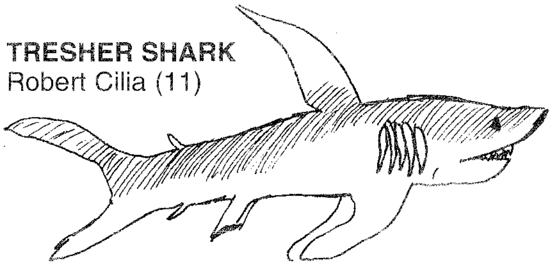

TRESHER SHARK
Robert Cilia (11)

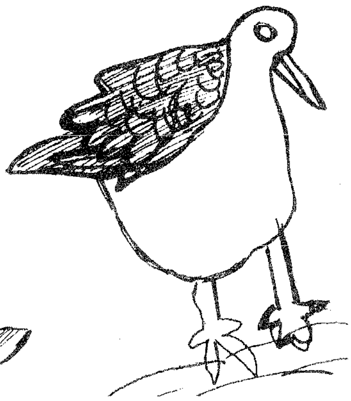

BEGGAZZINA TAN-NORD
Nicholas Galea (5)

BRAMA
Alison Gauci (13)

Pinġu fuq karta bajda mhux ikbar minn dil-paġna, b'linka sewda u tpinġux bil-kulur. Tinsewx isimkom, l-età tagħkom u isem l-annimal jew pjanta. Agħmlu hekk, u t-tpinġija tagħkom tidher fil-magażin. Kull tpinġija li nġibu tieħu 3 punti fil-Ħuttafa tas-Sena.

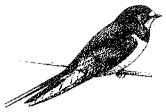

3

Kompetizzjoni 39

Stivaw fit-tisliba l-ismijiet tal-pjanti li għandkom fuq il-lemin (waħda minnhom lesta). Agħmlu kopja tat-tisliba mimlija u ibagħtuha, flimkien mad-dettalji tagħkom, lil BirdLife Malta (indirizz p2), mhux waraa **31 Awwissu 2000**. Ir-rebbieħ jingħata **ktieb dwar in-natura**. Ftakru: tqattgħux il-magażin.

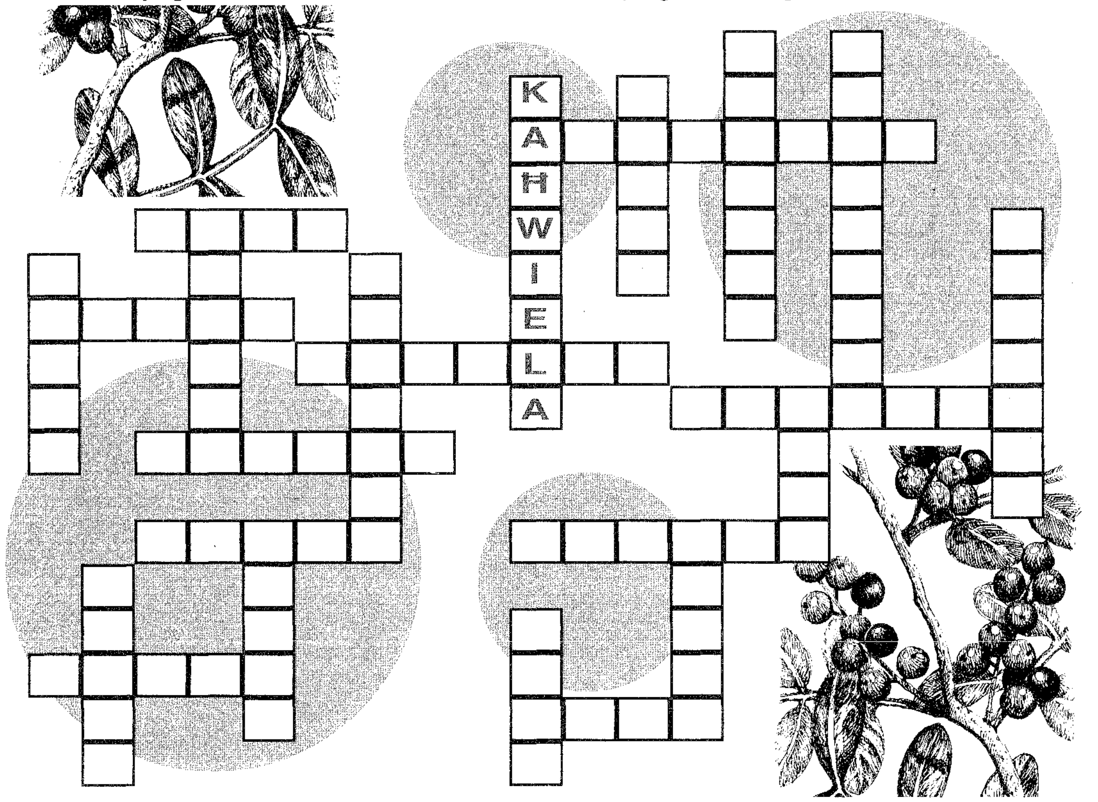

BUDA
DERU
XEBB
MOXT

ERIKA
FERLA
WIDNA
GARNI
SEDUM
RIĦAN
JANJA
TFIEF

NARĊIS
PLEJJU
ORKIDA

ĊFOLLOQ
VIDALJA
QREMPUĊ
ŻIGLAND
LIFTIJA

ALATERNU
KAĦWIELA

ĦANNEWIJA

Ir-rebbieħa ta' Kompetizzjoni 38 kienet **Tiziana Gambin** minn Birguma. Tiziana mitluba tmur iċ-Ċentru tal-BirdLife(Tnejn sal-Ġimgħa 9am-12) f'Ta' Xbiex, tieħu magħha l-membership card, biex tiġbor il-premju.

GRAZZI

Grazzi lil dawn il-membri li daħħlulna membri ġodda fil-Klabb matul Mejju u Ġunju:

William Grech	1
Antoine Borg Micallef	1
Nadine Borg	1
André Camenzuli	2
Dawn Costa	1
Denise Spiteri	1
Roberto Fauré	1

Dawn kollha żdidulhom 8 punti fil-**Ħuttafa tas-Sena 2000** għal kull membru ġdid li daħħlu. Prosit, ħbieb. Intom il-Ħuttaf stess intom l-aqwa riklam li jista' jkollna għall-Klabb maħbub tagħna. Komplu sejrin hekk!

Flokk għas-sajf? Beritta għax-xemx?

Il-BirdLife għandha għall-bejgħ dawn iż-żewġ oġġetti, li saru apposta għall-BirdLife, kif qed turina Natassia fir-ritratt!

Il-**flokk** huwa iswed bi stampa (u passi!) ta' monakella fuq quddiem. Il-monakella hija għasfur li jbejjet fir-riserva ta' l-Għadira.

Il-**beritta** fiha l-logo ta' l-Għadira, bil-kulur, fuq quddiem.

Għal aktar dettalji, ċemplu 347646.

3

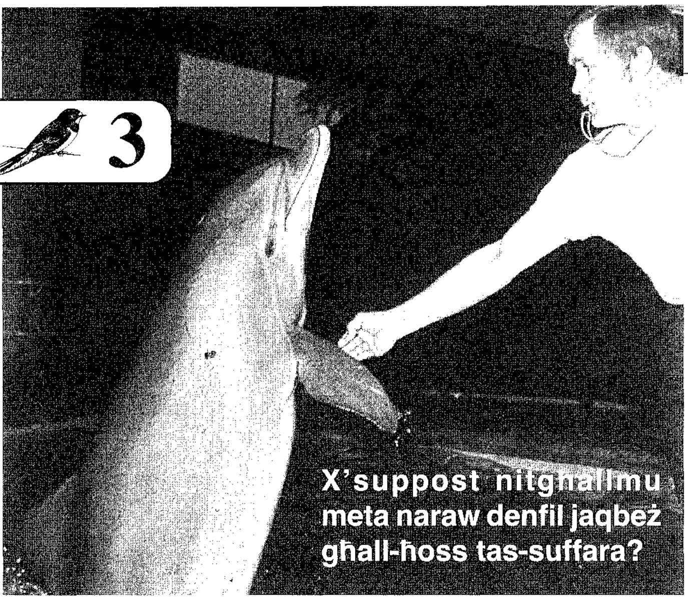
X'suppost nitgħallmu meta naraw denfil jaqbeż għall-ħoss tas-suffara?

Ma rridx immur!

Għażiż Editur,

Ma' ta' l-iSkola Sajf ħa mmorru *dolphin show*. Jien m'inix ħa nattendi dil-ħarġa. Jien kont qed naqra li d-dniefel jgħixu xi 34 sena, imma f'dawn l-akwarjums jgħixu biss xi tliet snin.

X'ħasra!

William Grech
Msida

Għażiż William,

Tagħtix każ meta jgħidulek li postijiet bħal dawn huma edukattivi. Dik ħrafa li jivvintawha s-sidien ta' dawn il-postijiet biex iħajruna mmorru nonfqu l-flus. Dawn jippruvaw ibellgħuhielna li jekk tmur taralhom l-annimal ġol-gaġeġ (bħaż-żu), ġol-pixxina jew fiċ-ċirklu, jgħidulek li tkun qed titgħallem dwar l-annimali!

Hekk kienu jaħsbu darba fl-antik, u dawn il-postijiet kienu darba popolari ħafna. Imma llum nafu li biex titgħallem dwar l-annimali, l-aħjar tarahom fl-ambjent naturali tagħhom. Wara kollox, biex aħna naraw kif jgħixu n-nies ma mmorrux inżuru l-ħabs, hux hekk!

Fil-fatt, William, illum hawn ħafna żuwijiet, speċjalment fl-Ewropa, li qegħdin ifallu u jagħlqu. In-nies fl-aħħar qegħdin jitgħallmu li meta żżomm l-annimali magħluqin, din hija moħqrija kbira, għax dawn spiss jimirdu jew jagħmlu dwejjaq tant kbar li jmutu f'qasir żmien. U qed nieħu pjaċir li inti ndunajt diġà. Ħafna Maltin għadhom ma ndunawx. Mela f'idejk biex ixxerred il-verità!

Jalla jasal iż-żmien li anke f'Malta dawn il-postijiet, bħad-dolphin shows, jagħlqu u jibqgħu biss memorja kerha.

L-Editur

X'kattiverija!

Sur Editur,

Fl-istudji tiegħi smajt fuq qabda annimali li qatt ma smajt fuqhom, jew inkella għamlu ħafna esperimenti fuqhom. Jiena ma togħġobnix l-idea li anki joqtlu annimali biex jagħmlu esperimenti fuqhom jew jużawhom. Mhux fer li joqtlu annimali biex jinqdew huma. Mhux fer li l-annimali jbatu biex in-nies ikunu komdi.

Inselli għalik

Alexandra Fiott
Ħ'Attard

Għażiża Alexandra,

Sewwa smajt. Fuq l-annimali jsiru esperimenti krudili ħafna, lanqas timmaġina x'kattiverija. Dawn l-esperimenti l-pubbliku ma jkunx jaf bihom, imma kultant xi ħadd jirnexxilu jiġbed xi ritratti f'dawn il-laboratorji, ritratti li jkexkxu.

Din il-moħqrija kollha ssir biex jagħmlu xi xampù, xi lipstik, xi sapuna, toothpaste jew fwieħa. U mhux għalxejn jaħbuhum dawn il-misthija ta' esperimenti. Kieku fir-riklami ta' dawn il-prodotti naraw xi ritratt ta' xadin b'għajnejh meħjutin miftuħin qed iqattrulu x-xampù f'għajnejh sakemm jagħma, naħseb li ftit nies jixtruh dak ix-xampù!

Għalhekk, Alexandra, huwa importanti li tkun taf x'inti tixtri eżattament. Qabel ma tixtri prodotti bħal dawn, fittex fuq il-flixkun jew kaxxa u pprova sib il-kliem ***Against Animal Testing*** *jew* ***Not tested on Animals****. Jekk ma jkollhiex dik it-tikketta, tixtrix il-prodott!*

Kumpanija li tagħmel prodotti bla ma taħqar l-annimali hija per eżempju The Body Shop (li ma niddejqux nagħmlulhom riklam b'xejn, għax veru ħaqqhom!). Veru li l-prodotti tagħhom huma tikka iktar għaljin, imma aħna lesti nħallsu ftit iktar biex niffrankaw il-moħqrija ta' tant annimali?

L-Editur

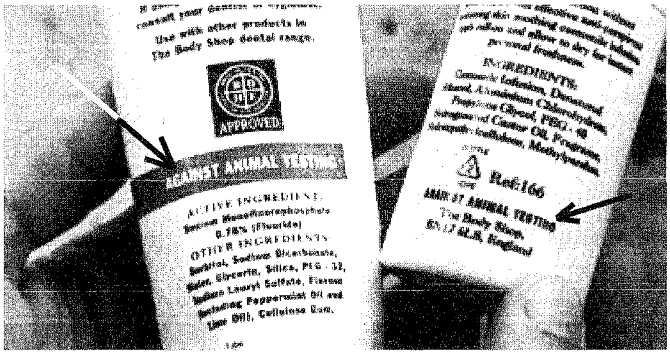

Desirée Falzon

Il-Kawboj u x-Xadin!

Dan l-aħħar f'Ħal Qormi ħarab xadin minn dar ta' xi ħadd. Kien xadin ftit kbir, ta' l-ispeċi **orang utan**. L-ambjent naturali ta' l-orang utan huma l-ġungli tal-Borneo, u Ħal Qormi mhux eżattament dat-tip ta' ambjent! Għalhekk il-povru xadin kien verament imwerwer!

Minn dar fil-viċin ħareġ raġel bis-senter, tah tir u qatlu! Malajr issolviet il-problema - à la kawboj Malti!

U hekk spiċċat l-istorja traġika tax-xadin li ħarab..!

ATTIVITÀ 13+

Ħbieb!

Mas-sajf jaslu l-attivitajiet l-aktar mistennija tas-sena: il-ħarġa tal-Lejl maċ-Ċief u l-Kamp ta' Settembru. Il-lejl maċ-ċief fil-fatt diġà għamilnih. Barra ċ-ċief li bħal daż-żmien ma tistax ma taraħx, rajna wkoll xi għasafar tal-plajja, l-aktar pispisell bħall-beggazzina tar-rokka (common sandpiper).

Għall-kamp diġà bdejna nippreparaw, u għasafar żgur li mhux ser jonqsu. Naf illi tafu li ħadd minnkom m'għandu jitlef dan il-kamp uniku, u għalhekk m'għandi ebda dubju li l-postijiet ser jintlew kollha. Min irid jara u jitgħallem dwar l-għasafar tal-priża li tant drabi rajniehom fuq it-televixin, m'għandux jitlef din l-attività. U jekk ma tilħqux post, xorta tistgħu titilgħu l-Buskett għall-berdwoċing.

Justin

Justin Vassallo
Ko-ordinatur 13+

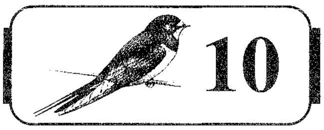

Mixja bil-Lejl

Issa li s-Sajf daħal ġmielu, m'għandi ebda dubju illi l-ġurnata tridu tqattgħuha ħdejn il-baħar tgħumu. Fil-fatt, wara x-xogħol li għamilna d-darba l-oħra fir-riserva ta' l-Għadira, kulħadd ġirja waħda għall-baħar u ma tlajniex qabel is-sitta ta' filgħaxija!

Għalhekk l-attività ta' din id-darba bil-lejl ġejja... Iva, mixja bil-lejl. Mill-għolja tar-Rabat ser nimxu sa Wied iż-Żurrieq. Nistrieħu ftit max-xatt sa ma jisbaħ, imbagħad inkunu l-ewwel nies biex ninżlu nitbaħbħu u niffriskaw. Mela ġibu ilma, xi ikel ħafif biex tikluh mat-triq, malja u xugaman. Narawkom.

Età: **13+**
Data: **Il-lejl bejn 18 u 19 Awwissu 2000**
Niltaqgħu: **7.45pm Bieb il-Belt** jew
8.30pm il-venda tar-Rabat.
Lura: **La nixbgħu ngħumu, nitilgħu lura l-Belt. Ikunu xi l-11am**

Raptorcamp

Reġa' wasal Settembru, u miegħu jasal ukoll it-**tajr tal-priża** li fil-ħarifa jibda jpassi mill-Ewropa ta' Fuq għall-Afrika biex jaħrab mill-kesħa kiefra tax-xitwa li tkun ġejja. Bejn dawn iż-żewġ kontinenti hemm il-baħar Mediterran, fejn l-għasafar ma jkunux jistgħu jistrieħu. Għalhekk Malta, l-unika gżira li jaraw matul dan il-vjaġġ ta' sitt sigħat, hija importanti ħafna. Ejjew u żgur taraw tajr li qatt ma rajtu qabel.

Min iċempel nibagħtulu aktar tagħrif dwar x'għandu jġib u x'ser nagħmlu.

Età: **13+**
Dati: **15-17 Settembru 2000**
Post: **Il-Buskett**
Il-postijiet vera limitati. Għalhekk iddumux biex iċċemplu (347646) biex ma jiddispjaċikomx!

Il-Ħuttafa tas-Sena

Dawn huma l-10 membri li bħalissa qegħdin fuq quddiem fil-**Ħuttafa tas-Sena 2000**.

Jürgen Pavanello	237
Sara Jane Cauchi	170
Kyra Vassallo	142
Kenneth Cauchi	130
Clayton Borg	83
Alf Buhagiar	68
Alvin Borg	55
André Sciberras	47
Darren Dalli	42
Arthur Briffa	39

l-ilma

ELISABETH CONRAD

Meta nitkellmu fuq riżorsi prezzjużi, x'aktarx li naħsbu f'affarijiet bħal djamanti, deheb jew żejt. Imma fil-fatt l-aktar riżors prezzjuż fid-dinja huwa l-ilma. Forsi l-ilma ma nagħtux wisq kasu għax irħis u komuni. Imma li ma kienx għall-ilma, ma kinitx tkun possibli ħajja fuq din il-pjaneta!

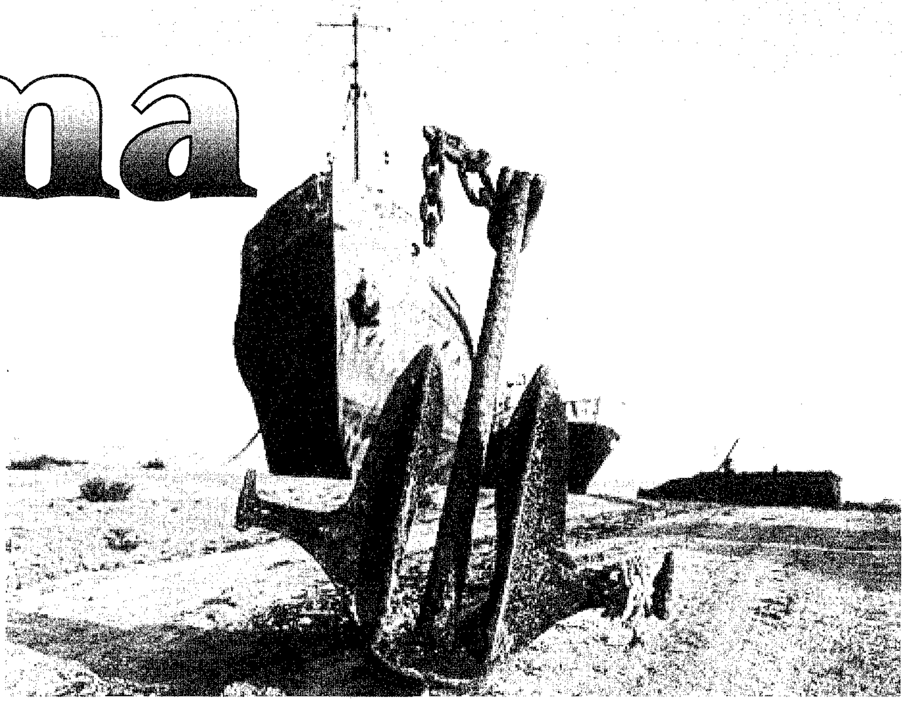

X'qegħdin jagħmlu dawn il-vapuri ankrati fid-deżert? Jaqaw sikru l-kaptani? Xejn minn dan! Dan id-deżert ftit tas-snin ilu ... kien baħar! Din hija xena tal-Baħar Aral fl-Użbekistan, baħar li minħabba l-injoranza tal-bniedem, illum kważi nixef kollu!

Fin-natura l-ilma jgħaddi minn ċiklu kontinwu. Tagħmel ix-xita u l-ilma jinżel fuq l-art. Imbagħad ftit mill-ilma jsir fwar billi jevapora u jifforma sħab li minnhom terġa' tiġi x-xita. Xi ftit mill-ilma jinżel fix-xmajjar u l-ibħra. Xi ftit mill-ilma xita ma jevaporax, imma jinżel fil-blat u jifforma xmajjar u għadajjar taħt l-art (*groundwater*). S'issa kollox sempliċi, imma malajr jinqalgħu l-problemi.

Ejjew naħsbu ftit f'Malta. L-ewwelnett il-klima ta' Malta hija waħda Mediterranja, b'sajf sħun u niexef u xitwa bi ftit xita. Issa aħsbu f'kemm għandna bżonn l-ilma. Minbarra l-użu li nagħmlu minnu aħna d-dar, hemm ukoll il-biedja, l-industriji, it-turiżmu - dawn kollha għandhom bżonn ammonti kbar ta' ilma. U meta fis-sajf ma tagħmilx xita, dawn ma jistgħux jaqbdu u jieqfu jużaw l-ilma! Biss biss l-aktar li jkollna turisti huwa proprju fis-sajf!

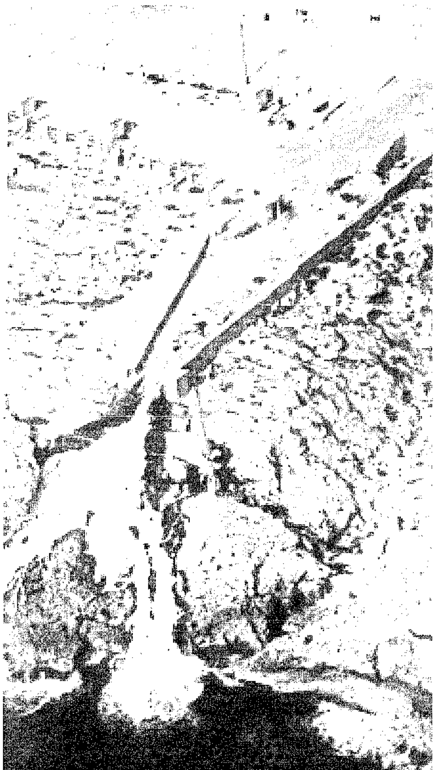

F'Malta l-impjanti tar-reverse osmosis jużaw kwart ta' l-enerġija kollha li tintuża fil-pajjiż!

Għalhekk nużaw l-ilma ta' taħt l-art - il-*groundwater* jew l-ilma tal-pjan. Imma **dan l-ilma mhux infinit** - l-ilma li nneħħu jdum is-snin biex jerġa' jimtela.

Problema oħra bil-*groundwater* hija li **qegħdin inniġġsuh** bil-ħafna fertilizzanti fil-biedja.

Forsi taħsbu li s-soluzzjoni hija l-impjanti tar-reverse osmosis, li jibdlu l-ilma baħar f'ilma ħelu. Għal Malta mn'alla kienu dawn, imma dawn ukoll għandhom problema kbira - **biex jaħdmu jużaw ħafna ħafna enerġija**, u għaljin immens biex tmantnihom.

Din il-problema mhijiex waħda ta' Malta biss, anzi! Aħsbu ftit f'postijiet fejn xmara tgħaddi minn iktar minn pajjiż wieħed, bħalma tagħmel ix-xmara Nil. Jekk pajjiż jużà ħafna mill-ilma tax-xmara, se jifdal inqas għall-pajjiżi l-oħrajn. L-istess jekk pajjiż jibni diga (*dam*), dan se jwaqqaf pajjiż ieħor milli jieħu dak l-ilma.

Tant hi serja l-problema ta' l-ilma li ħafna nies ibassru li fis-snin li ġejjin il-gwerer li għad jinqalgħu se jkunu proprju minħabba l-ilma!

S'issa ħlief problemi ma semmejniex! Imma hemm affarijiet pożittivi wkoll - **aħna wkoll nistgħu nagħmlu differenza**! Jekk noqogħdu attenti li ma naħlux ilma, il-problema tonqos. Per eżempju:

- nagħlqu l-vit meta m'għandniex bżonnu (eż. waqt li qed naħslu sniennа)
- nieħdu xawers flok banju
- ma nużawx il-flaxing għal xejn
- ma nużawx pajp biex naħslu l-karozza, imma barmil bl-ilma
- nużaw jekk nistgħu ilma mill-bir għal ħasil jew tisqija.

B'hekk inkunu qed nagħmlu l-parti tagħna wkoll.

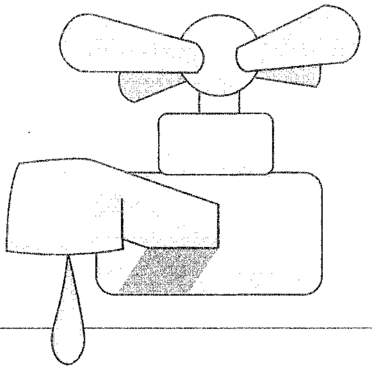

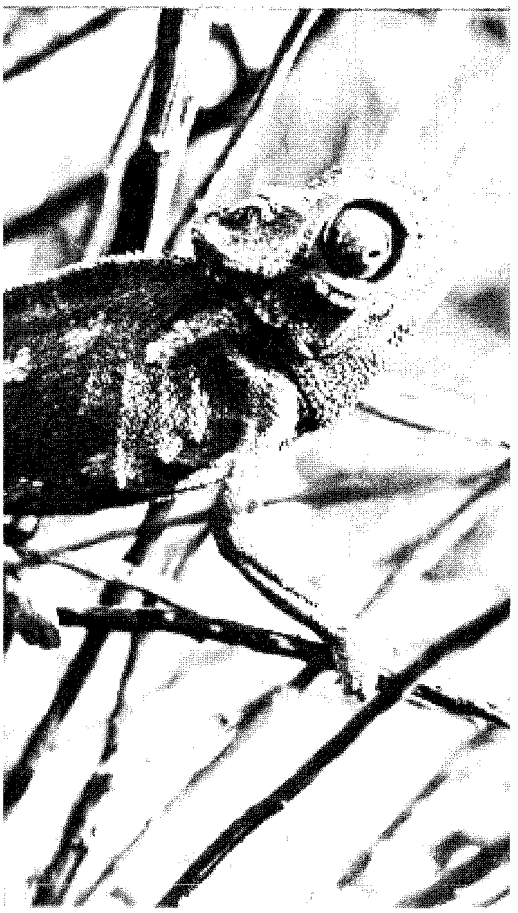

Victor Falzon

Seħibna Kamal!

Il-Kamalejont kulħadd jaf bih. Min jistkerrhu, min iħobbu. Kemm nafu dwaru dan l-annimal speċjali? Mela ftit fatti...

- Il-kelma hija KA**MAL**EJONT mhux KA**LAM**AJONT!
- Ma tantx ivarja ismu dan l-annimal! Bl-Ingliż jgħidulu *Mediterranean chameleon*, u l-isem xjentifiku tiegħu huwa *Chamaeleo chamaeleon*!
- Il-kamalejont huwa rettilu, kuġin tal-gremxul u l-wiża'.
- Huwa l-uniku speċi (minn xi 80) ta' kamalejont li jinsab barra mill-Afrika.
- Ibiddel il-kuluri skond l-ambjent ta' madwaru, skond it-temperatura, u anke skond il-burdata! - meta jkun irrabjat, per eżempju, isir kważi iswed.
- Għajnejh ma jċaqlaqhomx flimkien bħalna, imma waħda 'l hawn u l-oħra 'l hemm!
- Il-Kamalejont ibid xi 30 bajda, u jaħbihom taħt il-ħamrija.
- Għandu lsienu twil kważi daqs ġismu, u joħorġu bħal berqa u jaqbad l-insetti billi jagħtihom daqqa ta' "ponn" b'ilsienu!
- Mhuwiex indiġenu f'Malta, imma daħħluh xi nies li ġabuh magħhom bħala pet, li mbagħad ħarab...u bied...u tkattar!
- Bħar-rettili kollha ta' Malta, il-kamalejont huwa mħares bil-liġi. Ma tistax toqtlu, taqbdu jew iżżommu għandek.
- MHUWIEX perikoluż, MHUWIEX moqżież u MA JĠORRX mard!
- Għandu speċi ta' gidma... imsomma, daqs labra ta' l-inxir!
- U l-favorita! MHUX veru li jekk tqiegħdu fuq l-aħmar jisplodi!!!

Daħħal membru ġdid fi Klabb Ħuttaf u inti tiegħu...

- Tliet pitazzi ta' l-għasafar
- Stiker bil-kulur ta' għasfur
- Tmien punti fil-Ħuttafa tas-Sena

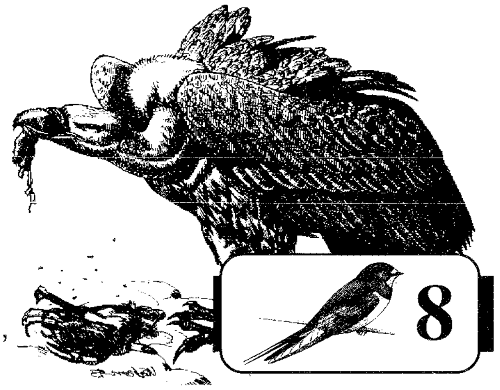

Ħajjar ħbieb, aħwa u kuġini jidħlu fi Klabb Ħuttaf, agħtihom jimlew kopja ta' dil-formola, imla isfel id-dettalji tiegħek stess, u ibgħathomlna, flimkien mal-Lm2 tal-membru l-ġdid.

Dettalji tal-membru l-ġdid

Isem ______________________

Indirizz ______________________

____

____

Data tat-Twelid ______________ Telefon ______________

Dettalji tiegħek stess

Isem ______________________

Indirizz ______________________

____

Telefon ______________

Ibgħat kollox lil *BirdLife Malta 57/28 Triq Rigord Ta' Xbiex MSD 12*

Tibgħatx flus bil-posta - ibgħat ċekk (pagabbli lil BirdLife Malta), postal order jew 34 bolla tas-6ċ

Tqattax il-magażin - ħu fotokopja!

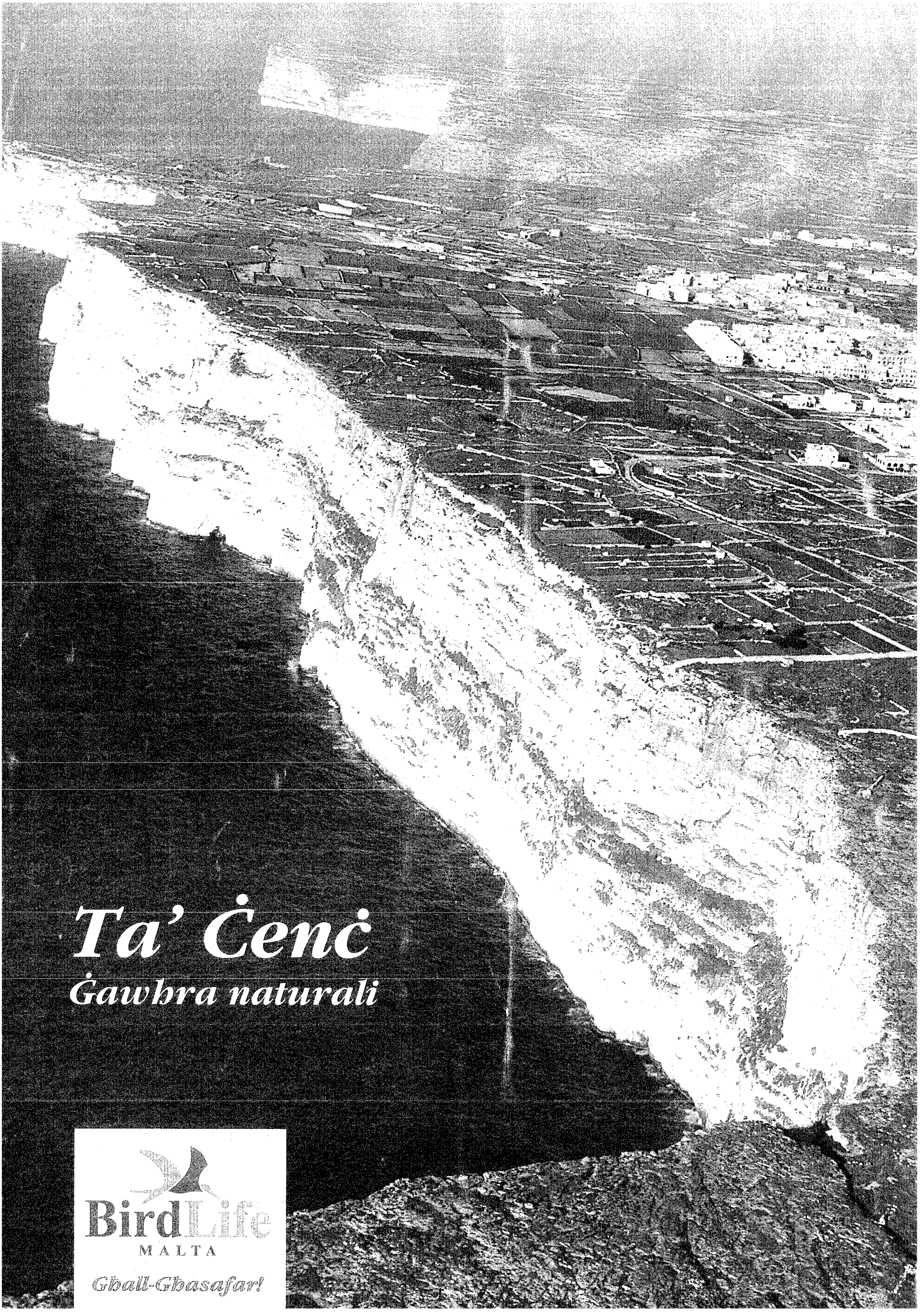

Ta' Ċenċ
Ġawhra naturali

BirdLife
MALTA
Għall-Għasafar!